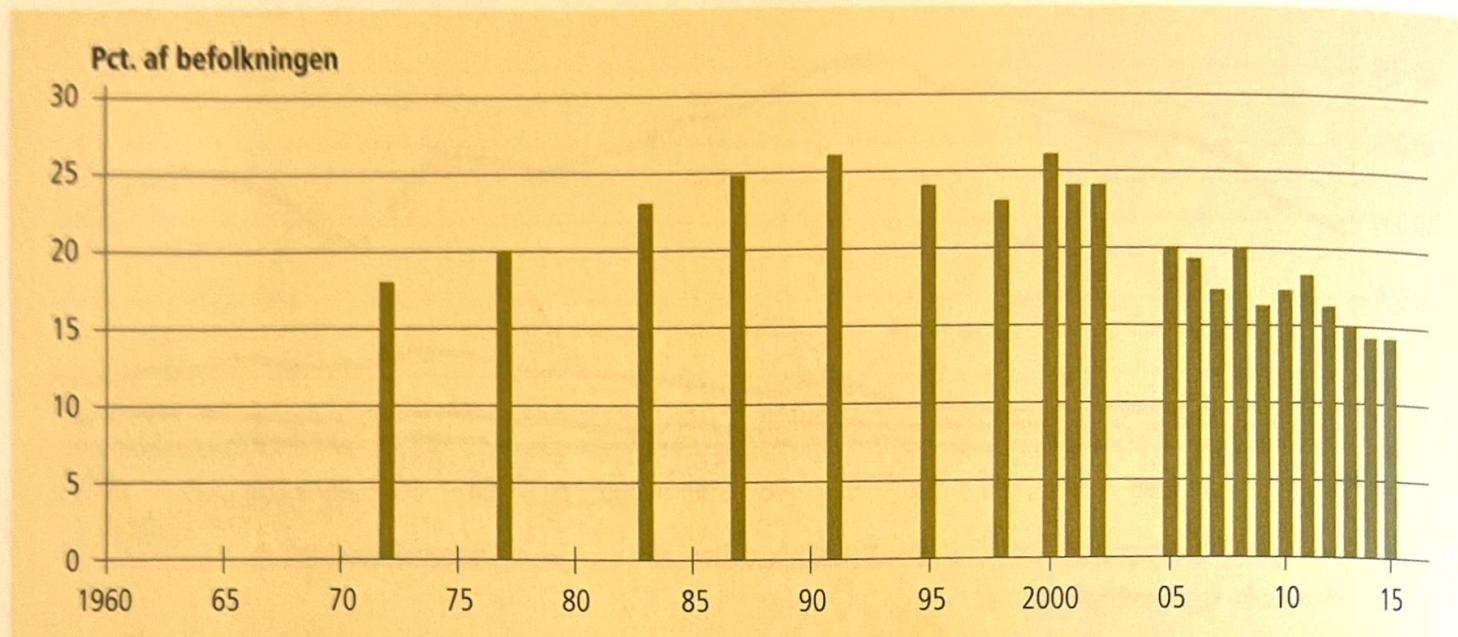

FIGUR 1.6. PROCENTANDEL AF BEFOLKNINGEN, DER INDEN FOR DET SENESTE ÅR FORUD FOR UDSPØRGNINGSTIDSPUNKTET HAR OPLEVET SIG UDSAT FOR TYVERI, HÆRVÆRK OG/ELLER VOLD.

Kilde: Det Kriminalpræventive Råd: „Fra barndommens gade til et liv i cyberspace“ (2017).

folkningen blevet udsat for tyveri, hær- værk eller vold, mens udsathedens for krimi- nialitet i 2015 er faldet til 14 procent. Denne undersøgelse understøtter dermed billedet af en faldende trend i den samlede mængde kriminalitet, som vi ovenfor be- skrev.

1.3 Ungdoms- kriminaliteten i fald

Det er i høj grad de unges fortjeneste, at den samlede mængde kriminalitet synes at være faldet.

Ungdomskriminalitet betegner teknisk set kriminalitet begået af 15-17-årige. Den kriminelle lavalder er 15 år, hvilket betyder, at børn under 15 år ikke kan dømmes efter straffeloven.

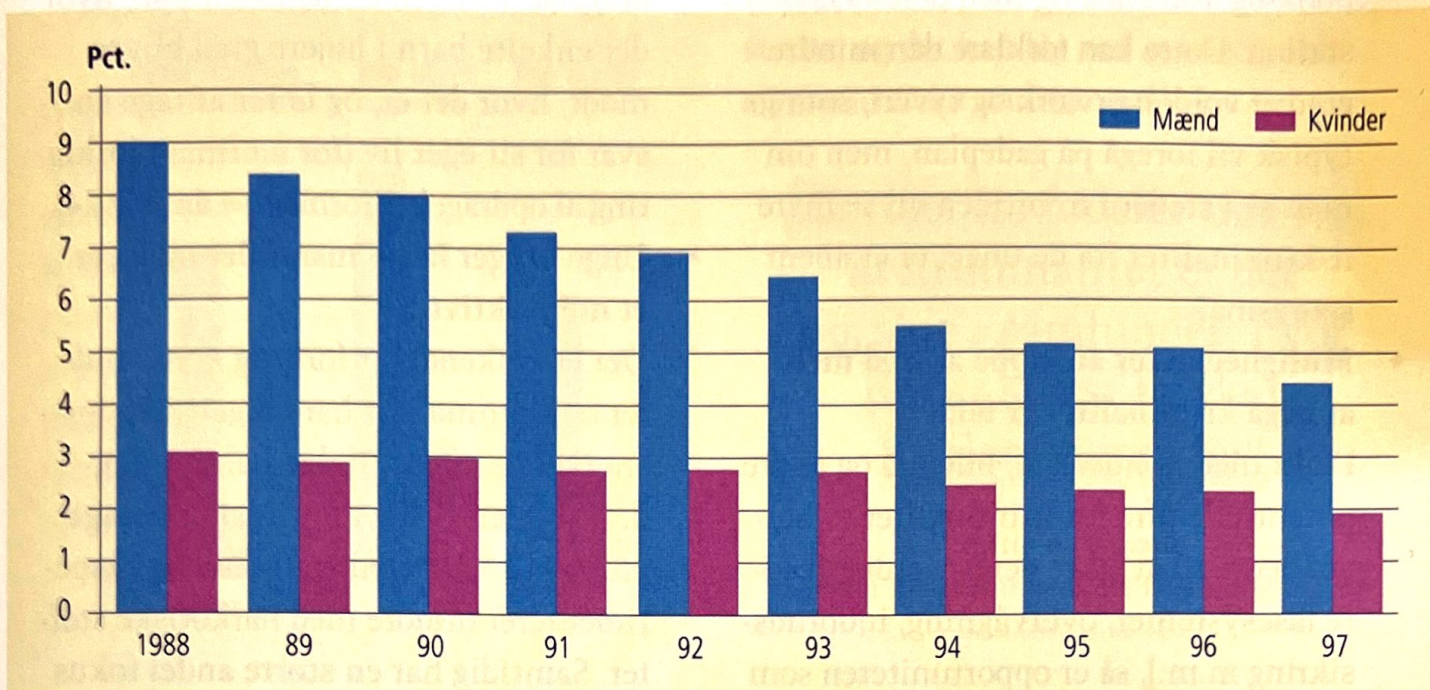
Kigger man på andelen af en årgang, der har fået dom efter straffeloven som 17-årig, ses et væsentligt fald – primært hos dren- gene. Det ses således af figur 1.7, at 9 procent af 1988-årgangen var dømt efter straf-

feloven som 17-årig, mens det tal for 1997- årgangen er faldet til knap 4,5 procent.

Retssociologen Flemming Balvig har hen over en lang årrække lavet undersø- gelser af ungdomskriminaliteten med af- sæt i skriftlige spørgeskemaundersøgelser blandt 8. klasser tre forskellige steder i landet. Disse undersøgelser peger entydigt på, at kriminaliteten blandt de unge er faldet over de sidste 25 år.

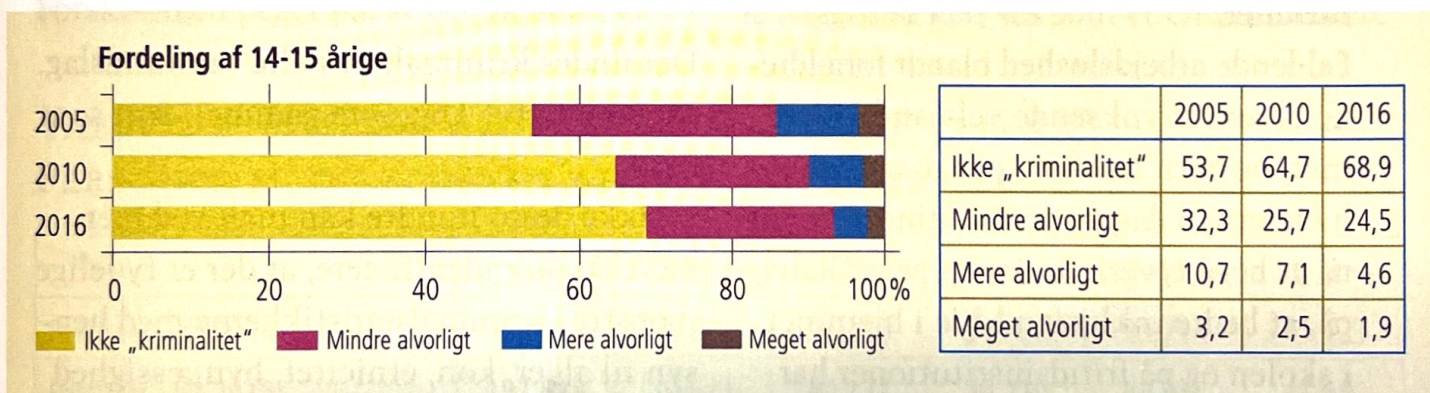
Som det kan udledes af figur 1.8, havde 46 procent af eleverne begået kriminalitet – dvs. tyveri, vold og/eller hær- værk – inden for det seneste år i 2005, mens det tal faldt til 36 procent i 2010, og 31 procent i 2016. Størst er faldet altså fra 2005 til 2010, mens faldet er mindre, men dog synligt i de se- neste seks år. Læg mærke til, at det ikke mindst er i den mere og meget alvorlige del af kriminalitetsspektret, at faldet ses. Fra 2005, hvor 14 procent havde begået mere eller meget alvorlig kriminalitet, er det i 2016 7 procent, altså tilsyneladende er der sket en halvering af „den hårde kerne“.

FIGUR I.7. ANDEL AF FØDSELSÅRGANGENE 1988-1997 MED DOM EFTER STRAFFELOVEN VED ALDEREN 17 ÅR, 2015.

Kilde: Danmarks Statistik (2015). Link: <http://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=25243>

FIGUR I.8. PROCENTVIS FORDELING AF 14-15-ÅRIGE MED HENSYN TIL, OM DE HAR BEGÅET KRIMINALITET INDEN FOR DET SENESTE ÅR FORUD FOR UDSPØRGNINGSTIDSPUNKTET, 2005, 2010, 2016.

Kilde: Det Kriminalpræventive Råd: „Fra barndommens gade til et liv i cyberspace“ (2017).

Hvorfor begår unge mindre kriminalitet?

Der er en lang række forskelligartede forhold, som kan være med til at forklare, hvorfor unge begår mindre kriminalitet. Ikke alle kan vi have med her, men i det følgende har vi valgt at fokusere på fire forklaringer, som ifølge Flemming Balvig er centrale for at forklare faldet:

- **De unge bruger mindre tid på gaden og mere i internettets verden.** Mens bevægelsen fra landsbysamfund til storbysamfund var kriminalitetsfremmende, idet flere unge begyndte at hænge ud i byerne på gaden i grupper, så er den seneste udvikling i de unges livstil, hvor unge bruger en større del af deres liv i den virtuelle verden, kriminalitetshæmmende. Frem for at gå på gaden og begå spontan kriminalitet så-

som hærværk, tyveri eller vold, bruger unge nu mere tid på eksempelvis Facebook og YouTube og med deres Playstation. Dette kan forklare den mindre grad af vold, hærværk og tyveri, som jo typisk vil foregå på gadeplan, men om man så i stedet i fremtiden vil se mere it-kriminalitet fra de unge, er et åbent spørgsmål.

- **Muligheden for at slippe af sted med at begå kriminalitet er faldet.**

I takt med at husejere, bilejere og andre potentielle ofre for kriminalitet er blevet bedre til at sikre deres værdier (bedre låsesystemer, overvågning, indbrudssikring m.m.), så er opportuniteten som tidligere nævnt faldet. Det afskrækker en stor del af de unge, der ellers spontant og fristelsesbetonet kunne finde på at begå en forbrydelse.

- **Unge har flere penge mellem hænderne og bedre rammer i hjemmet og på institutioner.**

Faldende arbejdsløshed blandt forældrene har givet voksende velstand i hjemmet, og børn har flere penge mellem hænderne i dag og derfor mindre grund til at begå tyveri. Samtidig peger Balvig på, at bedre inklusion både i hjemmet, i skolen og på fritidsinstitutioner har skabt en større grad af selvkontrol.

Dette skal blandt andet ses som et resultat af udviklingen fra en autoritær opdragelsesform til en demokratisk, hvor det enkelte barn i højere grad bliver mødt, hvor det er, og lærer at tage ansvar for sit eget liv (for nærmere forklaring af opdragelsesformer, se da side 24).

- **Unge bruger færre rusmidler og lever et mere aktivt liv.**

Det er velkendt, at forbrug af rusmidler og kriminalitet har en gensidig forstærkende effekt. Ifølge Balvigs ungdomsundersøgelser forbruger de unge på 14 til 15 år mindre alkohol og eksperimenterer mindre med narkotiske stoffer. Samtidig har en større andel fokus på fysisk sundhed og et aktivt liv.

1.4 Portræt af én kriminel – social arv som den centrale faktor

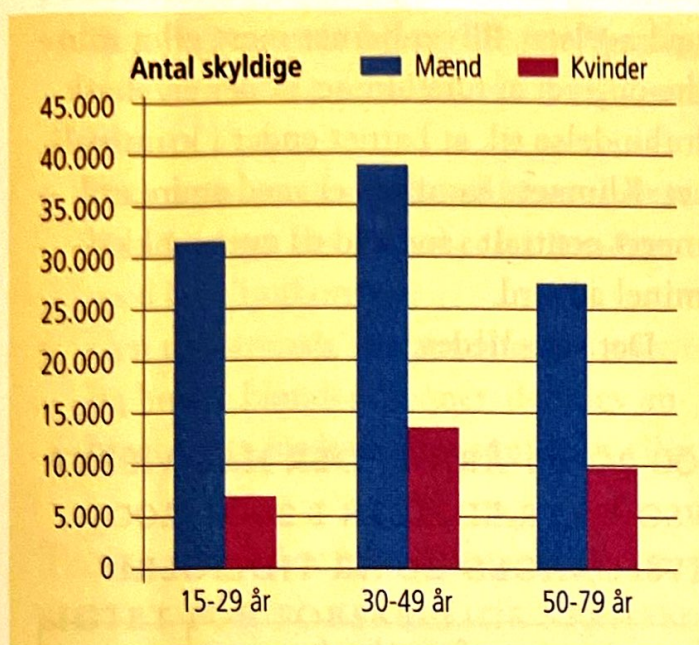
Der findes kriminalitet i alle samfundslag. Rig som fattig. Ung som gammel. Sort som hvid.

Ikke desto mindre kan man ved nærmere studier identificere, at der er tydelige mønstre i kriminalstatistikkerne med hensyn til alder, køn, etnicitet, bymæssighed osv.

FIGUR 1.9. FORKLARINGER PÅ DEN FALDENDE UNGDOMSKRIMINALITET.

FIGUR I.10. SKYLDIGE PERSONER EFTER KØN OG ALDER, 2015.

Kilde: Danmarks Statistik (2015).

Først og fremmest dominerer mænd fuldstændig statistikkerne. Det er typisk, at mænd tegner sig for et sted mellem 70 og 80 procent af den samlede kriminalitet. Forskningen peger på, at det skyldes, at

mænd generelt er mere aggressive og risikovillige i deres adfærd. Samtidig har især unge mænd typisk et større behov for social status, og det kan fås ved at vise fysisk styrke over for andre mænd.

„Bortset fra fødsler tror jeg, at kriminalitet er det område i samfundet, hvor der er størst forskel mellem kønnene“

Britta Kyvsgaard,
chef for Justitsministeriets Forskningsenhed

En helt central faktor til at forklare, hvem der bliver kriminelle, er den sociale arv og den sociale baggrund. Den sociale arv er et udtryk for menneskets overtagelse af viden, holdninger og personlighedstræk fra forældrene gennem opvæksten, mens den sociale baggrund kan ses som et endnu bredere

TABEL I.1. HVILKEN ALDER BEGÅS KRIMINALITETEN I? PERSONER MED FÆLDENDE AFGØRELSER EFTER ALDER.

	I alt	15-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50 år +
Personer i alt 2014	162.852	12.823	42.106	31.086	35.714	41.123
Personer i alt 2015	157.611	10.672	40.137	30.220	34.942	41.640
	Pct.					
Personer i alt	100	6,8	25,5	19,2	22,2	26,4
Straffelov i alt	100	16,7	33,1	18,5	16,1	15,6
seksualforbrydelser	100	15,7	24,6	19,5	19,2	21,0
voldsforbrydelser	100	14,2	36,5	19,9	17,5	12,0
ejendomsforbrydelser	100	18,6	31,9	17,5	15,3	16,7
andre straffelovsovertrædelser	100	11,5	41,3	21,9	14,5	10,9
Færdselslov	100	4,1	22,1	19,6	24,3	30,0
Særlove	100	8,8	33,9	18,9	18,7	19,7

Kilde: Danmarks Statistik (2015). 51 procent af de personer, der blev dømt for vold, var under 30 år. Ligesom halvdelen af personerne dømt for ejendomsforbrydelser var under 30 år. Modsat var 60 procent af personerne med afgørelser for seksualforbrydelser 30 år eller derover.

udtryk for den samlede miljømæssige påvirkning fra socialiseringen, som personen tager med sig fra barndommen ind i voksenlivet.

Det er med andre ord allerede i den tidlige opvækst, at frøene bliver sået til en kriminel løbebane.

Familiesituationen kan påvirke et ungt menneske til udvikling af kriminel ad-

færd. Der er en åbenlys forbindelse mellem kriminalitet og forældrenes negative holdning eller manglende tilstedeværelse i opdragelsen. Bliver barnet mere eller mindre opgivet af forældrene, er der en stærk forbindelse til, at barnet ender i kriminalitet. Klimaet i familien er med andre ord meget centralt i forhold til eventuel kriminel adfærd.

Det ses således, at:

TABEL 1.2. ANTAL PERSONER PR. 1.000 20-29-ÅRIGE, DER HAR VÆRET SIGTET FOR FORSKELLIGE STRAFFELOVSOVERTRÆDELSE I 2001-2005. FORDELT EFTER FORÆLDRENE SAMLIVSFORHOLD 20 ÅR TIDLIGERE.

	Barnet boede ikke med begge forældre	Barnet boede med begge forældre	I alt
Personer pr. 1.000 20-29-årige, der er sigtet 2001-2005			
Seksualforbrydelser	1,91	0,96	1,13
Forbrydelser mod ordensmagten	6,95	2,25	3,11
Simpel vold	28,56	13,08	15,93
Vold i øvrigt	13,93	4,87	6,54
Tyveri, indbrud	66,24	28,36	35,32
Smugleri, narko m.v.	17,76	6,9	8,9

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2007).

TABEL 1.3. ANTAL PERSONER PR. 1.000 20-29-ÅRIGE, DER HAR VÆRET SIGTET FOR FORSKELLIGE STRAFFELOVSOVERTRÆDELSE I 2001-2005. FORDELT EFTER FORÆLDRENE UDDANNELSESNIVEAU.

	Ingen uddannelse	Student, men ikke under uddannelse	Erhvervsfaglig uddannelse	Videregående uddannelse	I alt
Personer pr. 1.000 20-29-årige, der er sigtet 2001-2005					
Seksualforbrydelser	1,98	0,76	1,09	0,63	1,13
Forbrydelser mod ordensmagten	6,44	3,66	2,68	1,4	3,11
Simpel vold	29,83	16,23	15,37	7,08	15,93
Vold i øvrigt	14,62	9,22	5,45	2,3	6,54
Tyveri, indbrud	66	42,13	32,51	17,62	35,32
Smugleri, narko m.v.	16,42	10,51	8,25	4,49	8,9

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2007).

- Den registrerede kriminalitet er væsentlig højere blandt unge, der ikke er vokset op med begge forældre
- Den registrerede kriminalitet er højere, jo lavere uddannelsesniveau forældrene har.
- Den registrerede kriminalitet er højest blandt unge, der kommer fra familier med lave indkomster
- Den registrerede kriminalitet er væsentlig højere blandt personer, der blev anbragt uden for hjemmet som barn eller

havde en børnesag som følge af omsorgssvigt i hjemmet.

Børn fra hjem, hvor forældrene er uden uddannelse, bor hver for sig, er på overførselsindkomst og udviser manglende evne til at drage omsorg for barnet, har en væsentlig højere risiko for at ende som kriminelle. Udmønter omsorgssvigten sig yderligere i eksempelvis fysiske eller seksuelle overgreb, forøger det yderligere markant risikoen.

TABEL 1.4. ANTAL PERSONER PR. 1.000 20-29-ÅRIGE, DER HAR VÆRET SIGTET FOR FORSKELLIGE STRAFFELOVSOVERTRÆDELSE I 2001-2005. FORDELT EFTER EVENTUEL ANBRINGELSE/FOREBYGGENDE FORANSTALTNING I BARNDOMMEN.

	Anbragt uden for hjemmet	Omfattet af forebyggende foranstaltning	Ingen børnesag	I alt
Personer pr. 1.000 20-29-årige, der er sigtet 2001-2005				
Seksuel forbrydelse	4,39	3,75	0,93	1,19
Forbrydelse mod ordensmagten	20,08	13,07	2,27	3,51
Simpel vold	62,65	57,79	13,03	16,78
Vold i øvrigt	44,28	34,32	4,78	7,64
Tyveri, indbrud	155,62	133,71	28,23	37,68
Smugleri, narko m.v.	36,45	29,36	7,22	9,34

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2007).

Kriminalitet og ADHD

Personer, der lider af ADHD (attention deficit hyperactivity disorder), er stærkt overrepræsenteret i kriminalstatistikkerne. Fælles for disse personer er, at de har svært ved at kontrollere deres opmærksomhed, aktivitetsniveau og impulser.

Kombinationen af et stort behov for spænding, en dårlig evne til at gennemskue konsekvenserne af sine handlinger samt impulsivitet medfører, at mange personer

med ADHD ender i kriminalitet – hovedsagelig de mere spontane aktiviteter, såsom butikstyveri, vold og gadeuorden. Det gælder altså ikke aktiviteter som økonomisk kriminalitet, der kræver længere tids planlægning.

Undersøgelser har vist, at en bedre evne til at diagnosticere og medicinere ADHD-patienter medfører et fald i kriminaliteten blandt denne gruppe mennesker.

Regelsen – er der en årsagssammenhæng?

af afsluttes mellem fire forskellige typer af former, der blandt andet adskiller sig i høj grad tingene er til diskussion, hensyn til, hvem der sætter reglerne. Der er tale om fire typer, der ikke nogenstemmer hundrede procent af virkeligheden – der er tale om et idealtyper.

Den iagttagende laissez faire

Laissez faire betyder 'at overlade'. I denne type overlader forældrene barnene og de unge selv at gøre det. Det er et bevidst valg, hvor forældrene tager sig så lidt som muligt, da de såkaldt fri opdragelse udvikler det barn/den enkelte unges selvstændig mest muligt.

Den demokratiske

Her er reglerne i familien til løbende debat og forhandling. Der er fokus på pligt og konsekvens, men tingenes tilstand er ikke naturgivet.

Den autoritære

Magten ligger udelukkende hos forældrene.

De opstiller reglerne, og disse er ikke til diskussion. Børn skal være lydige, og der skældes ud ved overtrædelse af regler.

Forsømmeligheds-laissez faire

Denne type dækker over forsømmelighed og omsorgssvigt – barnet er i høj grad overladt til at sejle sin egen sø, hvilket kan skyldes forældrenes personlige eller sociale problemer. Problemer, der resulterer i, at de ikke magter at tage sig af deres børn. Omvendt kan der også være tale om forældre, der har så travlt med egen realisering, at børnene overlades til sig selv.

Gennem årene har man forsøgt at klassificere de forskellige opdragelsesformer og deres forbindelse med risikoen fremtidig kriminalitet. Resultaterne er entydige: De viser, at en svag

opdragelse (hvor forældrene er lidt synlige og har problemer) øger sandsynligheden for kriminalitet betragteligt.

Laissez faire betyder selvsagt ikke, at kriminelle tilfælde afhænger af familiens opdragelse. Familien er blot én af flere variable, og kriminaliteten findes derfor også i familier, hvor regelsen ikke er svag.

1.5 Kriminalitet og etnisk herkomst – er der en sammenhæng?

Indvandrere og efterkommere med ikke-vestlig herkomst er overrepræsenteret i kriminalstatistikkerne.

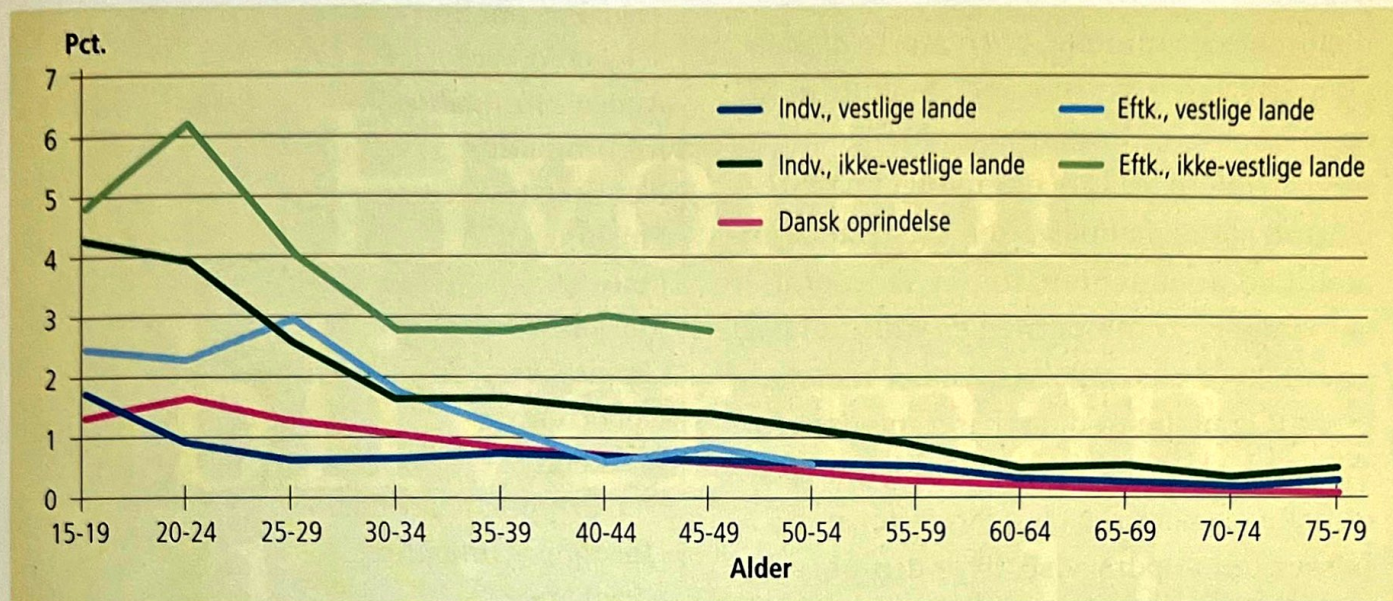
Det betyder vel og mærke ikke, at denne gruppe personer står for størstedelen af kriminalitet i det danske samfund. Omkring 80 procent af al kriminalitet bliver begået af personer med dansk oprindelse. Men det betyder, at der i gruppen af ind-

vandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande er en langt højere andel af mennesker, som er kriminelle, end i øvrige etniske grupper.

Kan vi så sige, at folk fra ikke-vestlige lande er mere kriminelle på grund af deres etniske oprindelse?

Før vi kan drage den konklusion, skal vi tage højde for, at der kan være andre faktorer – som ikke er forbundet med etniciteten – der kan forklare overrepræsentationen. Dels er indvandrere og efterkommere generelt yngre end personer med dansk

FIGUR 1.11. KRIMINALITETSHYPPIGHEDER FOR MÆND. STRAFFELOV, ÅR 2015.

Kilde: „Indvandrere i Danmark 2016“, Danmarks Statistik (2016).

oprindelse. Dels har indvandrere og efterkommere generelt en lavere socioøkonomisk status – dvs. lavere uddannelse og lavere indkomst. Og endelig bor der flere af ikke-vestlig herkomst i byerne, hvor kriminaliteten er højere. Dette skal der korrigeres for, førend man kan fastslå, om etniciteten spiller en rolle.

Når der er korrigeret for disse variable, viser det sig, at kriminaliteten i 2015 var 18 procent højere blandt indvandrere fra ikke-vestlige lande end blandt personer

med dansk oprindelse, og 137 procent højere blandt efterkommere med ikke-vestlig oprindelse. Der er således ikke tvivl om, at denne gruppe personer begår mere kriminalitet end den øvrige del af befolkningen.

Af figur 1.11 ses det, at forskellene især kommer til udtryk i gruppen af 20-24-årige efterkommere fra ikke-vestlige lande. 6,2 procent af disse efterkommere begår kriminalitet, mens den andel i den tilsvarende gruppe med dansk oprindelse 'kun' er 1,7 procent.

„Indvandrere lever i et parallelsamfund“

Der er blevet opbygget et parallelsamfund i Danmark, hvor indvandrere lever efter egne regler og værdier i stedet for at følge dansk lov.

Det konkluderer integrationseksperten efter drabet på en 24-årig mand med indvandrerbaggrund på Nørrebro for 14 dage siden, skriver Kristeligt Dagblad.

De henviser til, at der er talt om blodpenge mellem den dræbtes familie og familien til den sigtede og fredsftale med Islamisk Trossamfund som mægler.

„En gruppe dårligt integrerede indvandrere har fravalgt det danske samfund og lever efter egne regler,“ siger indvandrer-konsulent Fahmy Almajid.

Kilde: Dr.dk, 11. juni 2005

Kapitel 2

Hvorfor bliver man kriminel?

Hvorfor skal jeg læse dette kapitel?

Det skal du, fordi der vil blive **redegjort** for forskellige teorier, der hver især opstiller mulige forklaringer på, hvorfor individer ender i kriminalitet.

Hvad kan jeg bruge det til?

Når du har læst om og **undersøgt** teoriernes svar på spørgsmål som for eksempel: Skal kriminalitet ses som en konsekvens af den måde, samfundet er indrettet på? Er det samfundets forventningspres og deraf følgende individuel behovsfrustration, der er årsagen? Skyldes kriminelle handlinger den sociale interaktion i det nære miljø? Er de kriminelle bare i besiddelse af et dårligere moralkodeks end den resterende del af befolkningen? – ja, så bliver du i stand til at **diskutere** mulige årsager til, at individer ender i kriminalitet, og derved **vurdere** mulige politiske tiltag i forhold til kriminalitetsbekæmpelse.

Gennem historien er der fremsat adskillige teorier om årsagerne til kriminalitet.

Vi vil ikke detaljeret behandle alle teorier om kriminalitet, men præsentere dig for en kort gennemgang, der vil give dig et overblik og et fundament. Fælles for teori-

erne er, at de anvender nogle af de samme centrale begreber i forsøget på at årsagsforklare. Begreberne **socialisation**, **internalisering** og **imitation** er således centrale som bagvedliggende årsager til, at nogle havner i kriminalitet.

Socialisation – den primære og den sekundære

Primær

Den primære socialisation finder sted i familierne eller gennem kontakter, der kan sidestilles med familierelationerne. Alle mennesker fødes ind i en gruppe, som normalt er en familie, hvor barnet hurtigt knytter sig til sine forældre og søskende. Denne primære socialisering er udgangspunktet for at lære de sociale normer og regler, og lære, hvordan man som individ indgår i et kulturelt mønster i det samfund, der omgiver en. Vaner og normer varierer, og barnet lærer efterhånden, hvad omgivelserne kræver. Har den primære socialisation for eksempel været mangelfuld (mangel på kærlighed, omsorgssvigt), øges risikoen mærkbart for at havne i en kriminel løbebane.

Sekundær

Den sekundære finder sted uden for hjemmet i diverse institutioner (dagpleje, vuggestue, børnehave, skolen) og blandt kammeraterne i fritiden eller i den lokale sportsklub. Dette betyder, at man bliver påvirket af normer, værdier og adfærd fra andre end nære familierelationer, hvilket gør, at man bliver i stand til at deltage i samfundets fællesskab (det er i hvert fald hensigten).

I begge socialisationssfærer internaliseres normer og værdier. Internalisering betegner den indlæringsproces, der handler om optagelsen af omverdenens regler, normer og værdier.

I forlængelse heraf bruges begrebet imitation også. Allerede fra helt spæd imiterer barnet for eksempel moderens eller faderens ansigtsudtryk. De reagerer på samme måde og denne gensidige imitation kan betragtes som individets første og mest basale indlæringsform og bliver derved grundlaget for udvikling af kommunikation, sprog og ikke mindst sociale færdigheder. Imitation er indlevelse – dvs. identifikation med en anden part.

Færdigheder læres i høj grad ved, at den, der ikke kan endnu, imiterer den øvede, der dermed fungerer som model. Imitation er ikke det samme som automatisk kopiering eller efterabning. Imitation kræver ofte forståelse. Både af, hvordan man skal gøre, og hvorfor. Det er specielt tydeligt i børns rolle- og regellege, hvor det ikke er nok bare at se på og så gøre ligesådan.

Social indlæring er et begreb, der ligger i forlængelse heraf, og bygger meget på iagttagelse og imitation af andres adfærd i grupper. For eksempel stimuleres aggressiv adfærd af andres aggressive adfærd, ikke mindst i grupper.

En væsentlig sontring i kriminalistisk adfærd er sontringen mellem det, man kan kalde for livsstilskriminelle og engangslovovertrædere. Med livsstilskriminelle menes dem, der ryger ind og ud af fængsel. Med engangsovertrædere menes dem, der kun begår én lovovertrædelse én enkelt gang. Fokus i dette kapitel vil derfor være på dem, man kan kategorisere som livsstilskriminelle – altså hvilke faktorer kan forklare vedvarende kriminalitet?

Inden for kriminologien er der ofte strid mellem sociologisk og psykologisk rettede kriminologer. Sociologerne vil forklare udviklingen og mønstret i kriminaliteten ved hjælp af statistisk materiale med forklaringer, der tillægges et overordnet samfundsperspektiv (strukturperspektiv) – hvordan spiller samfundets indretning og udvikling en rolle i forhold til at forklare kriminelle handlinger? Her kan der for eksempel peges på faktorer som ulighed, geografisk bopæl, arbejdsløshed eller

klasse-mæssige uretfærdigheder. Den psykologisk rettede kriminolog er mere interesseret i individet (aktørperspektiv) – hvorfor begår netop dette individ en lovovertrædelse netop nu?

Men inden du skal læse om tre specifikke teorier, skal du stifte bekendtskab med SNAP-modellen.

2.1 Årsager til kriminalitet – fire centrale kriminalitetsfaktorer?!

Årsagerne til kriminalitet er mangfoldige og er derfor behæftet med stor kompleksitet. På trods af denne kompleksitet kan der teoretisk fremsættes fire sæt af grundlæggende **kriminalitetsfaktorer**, der kan opstilles i den såkaldte SNAP-model.

FIGUR 2.1. SNAP-MODELLEN – EN GENEREL TEORI OM CENTRALE KRIMINALITETSFAKTORER I.

Kilde: „Fra barndommens gade til et liv i cyberspace“, Det Kriminalpræventive Råd, 2017, www.dkr.dk

I figur 2.1 ses S-faktorer, N-faktorer, A-faktorer og P-faktorer. 'S' står for belastning, 'N' for netværk, 'A' for attraktivitet og 'P' for person.

Alt efter hvilken af disse faktorer der er skyld i kriminaliteten, kan der tales om fire grundlæggende kriminalitetsformer:

- Kriminalitet, der er forårsaget af belastninger, kaldes **overlevelseskriminalitet**
- Kriminalitet, der er et resultat af ens netværk og sociale omgangskreds, kaldes **opvisningskriminalitet**
- Kriminalitet, der bliver begået, fordi det er attraktivt (fristelser og livsstil), kaldes for **oplevelseskriminalitet**
- Kriminalitet, der er et resultat af særlige karakteristika ved personen (graden af selvkontrol, involvering i risikoadfærd og socialt afvigende adfærd) kaldes for **organisk kriminalitet**.

FIGUR 2.2. SNAP-MODELLEN – EN GENEREL TEORI OM CENTRALE KRIMINALITETSFAKTORER II.

Kilde: Som figur 2.1.

Hver af de fire SNAP-faktorer kan siges at indeholde forskellige variable, der i særlig grad har betydning for kriminel adfærd. De variable kan opstilles således:

FIGUR 2.3. SNAP-MODELLEN – EN GENEREL TEORI OM CENTRALE KRIMINALITETSFAKTORER III.

Kilde: Som figur 2.1.

De tre S-faktorer, der har særlig betydning, er inklusion i familien, institutioner (specielt skolen) og i arbejdslivet. De tre N-faktorer handler om, hvem man er sammen med (interaktionen), normerne og oplevede forventninger. De tre centrale A-faktorer er muligheder, livsstil og kontrol, og endelig er P-faktorerne selvkontrol, risikoadfærd og personlighedsafvigelse.

Under A-faktorerne findes 'muligheder'. Herved forstås, at hvis mulighederne for at begå kriminalitet ikke findes, så bliver der ikke begået kriminalitet. Men desto flere 'muligheder' vi støder på der, hvor vi færdes, desto højere er risikoen for, at man vil falde for fristelsen og begå kriminalitet. Nutidens samfund er i høj grad præget af ønsket om materialisme. Og kan den ønskede livsstil ikke nås legitimt (i form af eksempelvis uddannelse og job), er det ligeledes en potentiel forklaringsårsag til kriminalitet, da man så tager illegitime midler i brug.

I relation til N-faktorerne drejer det sig om, hvem man omgås, og hvilke normer der er herskende i den sociale kontekst, man optræder i. Denne logik fører frem til tanken om, at kriminel adfærd (og årsagen til kriminalitet) er indlært adfærd i omgangen med andre mennesker.

S-faktorerne søger mod nogle mere strukturelle aspekter i samfundets indretning i forhold til at forklare kriminalitet. Med disse in mente kan kriminaliteten søges forklaret ved, at ikke alle mennesker har lige adgang til legitime midler (uddannelse, succes, penge), hvorved det enkelte individ udsættes for belastninger, der fører til kriminalitet. Tilbøjeligheden til at begå kriminalitet handler således om inklusionen i forhold til de tre opstillede variabler under S-faktorerne.

Endelig er der P-faktorerne. Herunder har særligt ét aspekt betydning for at havne

i kriminalitet – nemlig graden af (manglende) selvkontrol (jo mindre selvkontrol, desto større risiko for kriminalitet). Kriminalitet handler således ikke nødvendigvis om eksempelvis lav intelligens eller manglende empati, men om lav grad af selvkontrol.

De forskellige faktorer, du har læst om ovenfor, kan således alle være med til at forklare kriminel adfærd. På de kommende sider skal du læse om tre forskellige teoretikere, der på hver deres måde bruger nogle af ovenstående faktorer som forklaringsårsager.

2.2 Robert Merton – uoverensstemmelse mellem samfundets mål og midler

Den amerikanske sociolog Merton (1910-2003) fremlagde sin teori under depressionen. Der havde hidtil hersket en romantisk forestilling om „The American Dream“, der havde været en stor motivationsfaktor for landets borgere. „The American Dream“ hævdede, at alle havde mulighed for personlig succes uanset herkomst – noget, der var tiltænkt alle, men som for de fleste forekom som et uopnåeligt ideal. Der eksisterede – og eksisterer – således en uoverensstemmelse mellem samfundets mål, og de midler, de fleste er i besiddelse af.

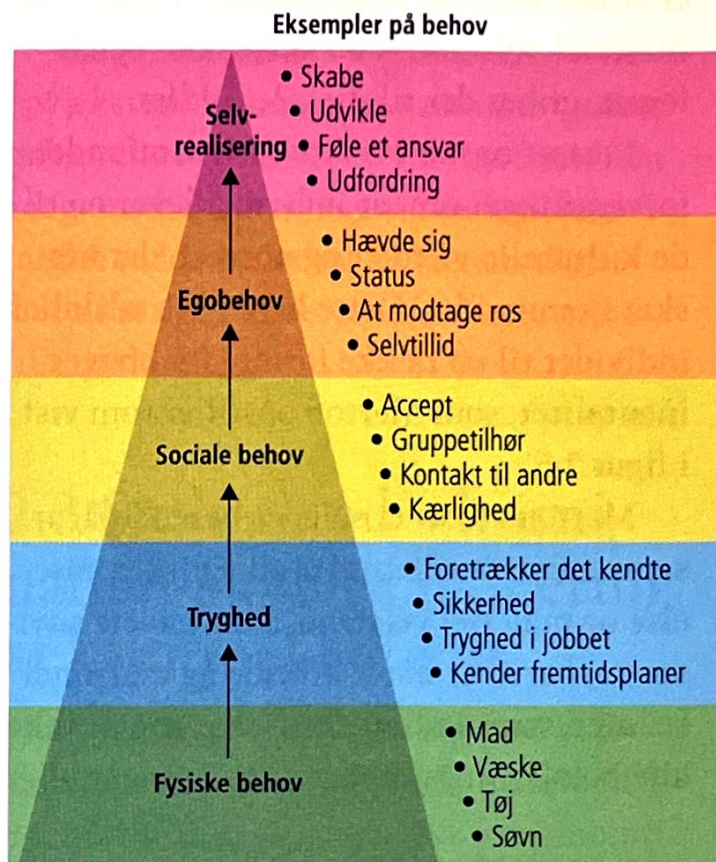
Mertons teori søger primært at forklare den kriminalitet, som vi ovenfor har defineret som overlevelseskriminalitet.

Merton hævder, at samfundet som udgangspunkt befinder sig i en tilstand af harmoni, men at der løbende opstår et forventningspres om materiel succes på de mindre velstillede i samfundet, der vil resultere i og skabe afvigelser i forskellige former – altså også kriminalitet.

Mertons teori er baseret på det amerikanske samfund, som på mange områder ikke kan sammenstilles med det danske. Vi har på mange områder ikke de samme normer og derved heller ikke helt de samme målsætninger for samfundet og individet. Teorien er baseret på liberalistiske ideer, hvor mennesket tænker på rigdom frem for alt andet. Dette harmonerer måske ikke 100 procent med den danske velfærdsstat, men ikke desto mindre er Mertons teori stadig yderst anvendelig til at forklare og beskrive de grundlæggende årsager til berigelseskriminalitet.

Pointen er således, at de dårligst stillede samfundsborgere kan blive udsat for behovsfrustration, da de grundet deres position i samfundet ikke kan opnå samme velstand og muligheder som majoriteten gennem de kanaler, samfundet har opstillet.

FIGUR 2.4. MASLOWS BEHOVSPYRAMIDE – HAR ALLE SAMME MULIGHEDER ELLER KAN DER TALES OM BEHOVSFRUSTRATION?

FIGUR 2.5. MERTONS TYPOLOGI FOR SOCIALE AFVIGELSER.

Accept af midlerne (reglerne). Overholdelse af reglerne i samfundet.	Ingen accept af midlerne (reglerne). Brud på reglerne. Brug af illegitime midler.
Accept af målet. Tilslutning til de fælles værdier i samfundet	Konformisme. En tilstand, hvor individet følger normer og værdier. Fornyeelse/innovation. Kriminalitet, sort arbejde, skattesnyd og prostitution. Her bibeholder individet målet om materiel velstand, men forkaster de normer, samfundet opstiller. Grunden hertil er, at de ikke på lovlig vis kan anskaffe sig den økonomi, der giver adgang til en eksklusiv position i samfundet.
Ingen accept af målet. Afvisning af de fælles normer i samfundet	Ritualisme. Her følger individet samfundets normer, men har opgivet mål for materiel velstand. Disse individer skader på samfundets plan ikke nogen og udgør ikke en trussel for samfundet, da de stadig overholder spillereglerne. Tilbagetrækning. Misbrug og isolation – for eksempel 'posedamer'. Her er både forestillingen om målet og normerne, hvorigennem de skal nås, opgivet. Individet har trukket sig tilbage fra den fælles opfattelse om, at opnåelse af velstand er lig med det gode liv. Motivationen for opnåelse af noget på samfundsniveau er fraværende. Oprør. Her tager individet afstand fra de rammer og mål, samfundet har opstillet for dem, da det er netop disse, de gør oprør imod. De gamle mål erstattes af nye. Autonome og rockergrupper befinder sig eksempelvis i denne tilstand. Disse individer finder ofte sammen med andre, der har samme holdning til samfundets fællesskab, og skaber deres eget fællesskab.

Derfor søger nogle at bruge andre kanaler – kriminalitet. Afvigelser sker derfor på grund af det pres, de bliver udsat for af det omkringliggende samfund. For eksempel er et helt centralt *samfundsmål* ønsket om materiel velstand. Kan dette ikke opnås legalt, gribes der til illegale midler.

Presset opstår i relation til samfundets forventninger om, at individet lever op til de kulturelle værdier og normer, der hersker i samfundet. Dette krydspres udskiller individet til en række former for **afvigermentalitet**, som Merton opstiller som vist i figur 2.5.

Mertons teori er således baseret på, at samfundets medlemmer alle ønsker anseelse og materiel velstand. Samfundets anviste vej hertil er hårdt arbejde og uddannelse, men samfundstrukturene gør, at ikke alle befolkningsgrupper har samme mulig-

heder for uddannelse og et velbetalt job. Ifølge Merton vil de ressourcetsvage grupper kompensere for de forringede muligheder for succes ved at begå kriminalitet.

Derved kan Mertons teori tydeligvis anvendes til at forklare, hvorfor overvægtigheden af kriminalitet bliver begået af personer med dårligere uddannelsesbaggrund og med ringere økonomisk kapital end gennemsnittet.

Skolen og familien – skaber de midlerne til at nå målene?

Ifølge Merton kan skolen som institution være blandt årsagerne til, at nogle individer ikke opnår de midler i livet, der er nødvendige for at opnå eksempelvis materiel velstand.

I denne sammenhæng kan man bruge begreberne **inklusion** (et meget anvendt

Er skolen inkluderende eller ekskluderende?

begreb i forbindelse med den seneste danske folkeskolereform) og **eksklusion**. Der kan her opstå det, Merton betegner som en **latent dysfunktion**. Det er netop ikke meningen, at skolen skal være med til at udelukke individer, men snarere det modsatte. Skolens overordnede funktion er, at den skal formå at udruste børn til at kunne klare sig godt i samfundet. Hvis dette ikke sker, opstår der i stedet en latent dysfunktion, hvilket kan resultere i eksempelvis kriminalistisk adfærd.

I forhold til familien hævder Merton, at normløshed kan opstå, hvis de værdier, der indlæres i opdragelsen, ikke stemmer overens med de sociale strukturer i samfundet. Hvis for eksempel de indlærte værdier ikke giver det enkelte individ tilstrækkelige muligheder for at opnå 'det gode liv'. Sagt på en anden måde kan en dårlig skolegang også være en årsag til en kriminalistisk livsstil.

Sammenfattende kan det siges, at Merton forklarer kriminelle handlinger ud fra et strukturelt perspektiv, hvor børns fødsel og opvækst i et socioøkonomisk belastet område og miljø giver dem problemer, fordi de ikke besidder de lovlige midler til at anskaffe sig de normale materielle goder og derfor tyr til kriminalitet.

Merton mener, at klasseforskelle er afgørende for kriminalitetsudøvelse i bestemte samfundsgrupper. Ifølge Merton opstilles der de samme mål og værdier for alle klasser i samfundet. De forskellige individer i samfundet har dog ikke de samme muligheder for at opnå disse mål og værdier. Merton siger, at kriminalitet blandt personer i de dårligt stillede grupper i samfundet er et udtryk for kompensation, da arbejde og uddannelse ikke er ligeligt fordelt i samfundet, samt at de ikke har de samme muligheder for at opnå målene og værdierne. Mertons belastningsteori for-

søger altså at forklare, hvorfor afvigelser, herunder sociale problemer, kan forekomme, og at de underprivilegerede samfundsgrupper kan være i større risiko for afvigende adfærd end andre.

Ifølge Merton har alle individer – via opvæksten i et moderne samfund – internaliseret succeskriteriet om materiel fremgang, men alle har langt fra de **legitime midler** (uddannelse og karrieremuligheder) til at opnå disse, hvorfor nogle griber til kriminalitet.

2.3 Sutherland – kriminalitet skyldes indlæring af kriminel adfærd

Mens Merton beskæftiger sig med at forklare, *hvorfor* individer begår kriminalitet, beskæftiger den engelske kriminolog Edward H. Sutherland (1883-1950) sig med, *hvordan* individet lærer at begå kriminalitet – at det ikke kun er spørgsmål om eksempelvis kedsomhed, men at det i høj grad hænger sammen med dets omgivende miljø.

Der kan drages tydelige paralleller mellem Sutherlands teori og den ovenfor nævnte opvisningskriminalitet – altså at kriminalitet er et spørgsmål om at vise sig over for sin sociale omgangskreds.

Ifølge Sutherland er et kriminelt miljø ensbetydende med et læringsmiljø for det enkelte individ. Et miljø, der bliver til en stor del af individets identitet og vanskeliggør mulighederne for at holde sig inden for lovens rammer. De personer, man møder i det miljø, man færdes i, bliver ens **referencegruppe** (de personer eller grupper, der har indflydelse på en persons interesser og holdninger), og for at blive anerkendt af gruppen kopierer man dens normer og værdier.